

модернізації освітнього простору; педагогічна аксіологія; проблеми освітнього менеджменту.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TOMASHEVS'KA Iryna Petrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, professor of department of general pedagogy and preschool education, Faculty of

pedagogical education and social work, Lesya Ukrainka Volyn National University.

Scientific interests: acmeological invariants of the future specialist in pedagogical education in the context of the modernization of the educational space; pedagogical axiology; problems of educational management.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022 р.

УДК 1.37.091

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-207-327-330

ТУРЯНИЦЯ Василь Васильович –

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи ДЗВО «Ужгородський національний університет»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0516-6379>

e-mail: vasyl.turianytsia@uzhnu.edu.ua

КАТЕГОРІЯ ОСВІТИ ЯК КАТЕГОРІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ ТА СУСПІЛЬНОГО БУТТЯ

Аналіз сучасного стану освіти, її функцій в умовах глобалізаційних процесів та трансформацій, що відбуваються в XXI столітті на міждержавних рівнях взагалі і всередині самих держав дають підстави стверджувати про нове розуміння суті освіти як інтегральної категорії та її функцій в плані формування креативної особистості, її життєдіяльності, розвитку суспільства і держави, подальшого вдосконалення міждержавних відносин, людської цивілізації.

Аналізуючи дану проблему автор дослідження стверджує що освіта – наріжний камінь у фундаменті життєдіяльності людини, суспільства, держави, людської цивілізації, тобто нашого буття. Сьогодні вона вирішує нагальну проблему – збереження людської цивілізації.

Розкрито сучасне розуміння ролі та функцій освіти через призму трансформацій в умовах глобалізаційних процесів та закріплення даної категорії в законодавстві України як категорії життєдіяльності людини, суспільного буття.

Усвідомити реальність стану реформ вітчизняної освіти та її завдань на всеукраїнському рівні сьогодні – це водночас і велика проблема, і життява необхідність ще більша проблема – практична реалізація суті освіти.

До цього всього долучається і головна проблема – розуміння сутності освіти, як доцентрової сили, її функцій для цивілізаційного розвитку людства на рівні суб'єктів освітнього процесу, батьків та особливо на рівні державної політики в галузі освіти, не лише приймаючи відповідне законодавство, а й усвідомити відповідальність за вчинені дії, за його ефективну реалізацію, створюючи й матеріально-технічну базу та умови для педагогів, підвищення авторитету професії педагога, його захисту, а також відбору у ЗВО і підготовки вчителів з кращих випускників шкіл. Тут наявний броунівський рух.

Проблема нового розуміння суті і функцій освіти в наш час хоча й архіважлива, але на різних рівнях не до кінця усвідомлена і не стала переконанням її значення. Тому при розгляді педагогічної категорії освіти як інтегрованої категорії, категорії життєдіяльності людини і суспільного буття виникає багато дотичних проблем котрі системо і в комплексі повинні вирішуватися. При цьому не треба забувати теоретико-методологічні засади дотичних наук до освіти, суспільства, держави, прав людини як найбільшої цінності.

Ключові слова: освіта, категорія, дефініція, методологія освіти, законодавство України, трансформації, глобалізаційні процеси, сучасні підходи.

TURYANITSA Vasyl Vasyliovych –

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of General Pedagogy and Higher School Pedagogy

DZVO "Uzhhorod National University"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0516-6379>

e-mail: vasyl.turianytsia@uzhnu.edu.ua

CATEGORY OF EDUCATION AS A CATEGORY OF HUMAN LIFE AND SOCIAL BEING

Analysis of the current state of education, its functions in the conditions of globalization processes and transformations taking place in the 21st century at the international level in general and within the states themselves give grounds for asserting a new understanding of the essence of education as an integral category and its functions in terms of the formation of a creative personality, its life activities, development of society and the state, further improvement of interstate relations, human civilization.

Analyzing this problem, the author of the study claims that education is a cornerstone in the foundation of human activity, society, state, human civilization, that is, our existence. Today, it solves an urgent problem - the preservation of human civilization.

The modern understanding of the role and functions of education is revealed through the prism of transformations in the conditions of globalization processes and the consolidation of this category in the legislation of Ukraine as a category of human life, social existence.

Reforms and other tasks at the all-Ukrainian level today is both a big problem and a vital necessity, an even bigger problem - the practical implementation of education.

Added to all this is the main problem - understanding the essence of education as a centripetal force, its functions for the civilizational development of humanity at the level of subjects of the educational process, parents, and especially at the level of state policy in the field of education, not only by adopting the relevant legislation, but also to realize responsibility for the actions taken, for its effective implementation,

creating the material and technical base and conditions for teachers, increasing the authority of the teaching profession, its protection, as well as the selection in higher education institutions and the training of teachers from the best school graduates. Brownian motion is present here.

The problem of a new understanding of the essence and functions of education in our time, although archival, is not fully realized at various levels and has not become a conviction of its importance. Therefore, when considering the pedagogical category of education as an integrated category, the category of human activity and social existence, many tangential problems arise that must be solved systematically and in a complex manner. At the same time, one should not forget the theoretical and methodological foundations of the sciences related to education, society, the state, and human rights as the greatest value.

Keywords: education, category, definition, education methodology, legislation of Ukraine, transformations, globalization processes, modern approaches.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Нинішня політична, економічна та соціокультурна реальність, що склалася на Планеті, вимагає нового усвідомлення ролі та функцій освіти в суспільстві та на рівні міждержавних правових відносин XXI століття. Методологічними засадами розуміння освіти взагалі та пошуку нової філософської парадигми на даному етапі, є, безумовно, її гуманістично-культурологічний потенціал, котрий має базуватися на правах людини, закріплених на національному та міжнародному рівнях.

Аналіз стану, вдосконалення, розвитку освіти та її функцій був і залишається важливим напрямом дослідження як у плані теоретичної, так і практичної площин для всіх країн світу. Актуальність теми очевидна, бо освіта не є раз і назавжди дана система, вона хоча і є відносно завершеним результатом, але по своїй суті є системою динамічною, гнучкою, бо, за термінологією філософа І.Канта, належить до компетенції практичного розуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наприкінці XX століття дана проблема активно почала вивчатися нашими науковцями. Своєрідним підсумком і подальшим орієнтиром її опрацювання стала Всеукраїнська науково-практична конференція «Філософія освіти в сучасній Україні» [1], вихід ряду публікацій та окремих видань [2; 3; 4].

Мета статті – розглянути категорію освіти як категорію життєдіяльності людини та суспільного буття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні освіта стає важливим способом буття і життєдіяльності людини та засобом розширення улюднення культури і окультурення людини. Освіта як жива система розвивається в поєднанні еволюції людської цивілізації та тісному поєднанні конкретного суспільства і його культури, будучи таким чином відповідною системою і результатом діалектики перетворень людської діяльності в часопросторі.

Переломним етапом погляду на суть освіти, її ролі у суспільних перетвореннях та функцію в житті людини став кінець XX – початок XXI століття. Освіта як категорія педагогіки вийшла за межі даної науки і набула суті філософського розуміння та нового трактування в час глобалізаційних процесів і трансформацій людської цивілізації.

На цьому етапі виникло безліч проблем: міграція, еміграція, відкритість кордонів і вільне пересування людини, вдосконалення міжнародного права та імплементація основних положень у національні законодавства. Перед людиною постала необхідність швидкої адаптації і правової соціалізації до нових викликів, нових умов співіснування і співпраці, орієнтації адекватного вжиття заходів і прийняття правових рішень у відповідних змінних суспільствах.

У наш час перед системою освіти стоїть завдання реалізації людиною свого потенціалу. «Людина – невичерпне ціле моральне, інтелектуальне, емоційне, естетичне, творче [4, с.566], а тому необхідно знайти

форми розкриття, вираження, розвитку цього цілого. Важливим завданням у системі даних координат є надання їй рівних можливостей на всіх етапах її життя щодо індивідуальної освітньо-професійної траєкторії, професійної мобільності, конкурентоздатності на світових ринках праці, цивілізаційно-правових відносин між людиною і державами, на реалізацію загальнолюдських і національних інтересів. Ще свого часу філософ Гегель зауважив, що цінність і значущість індивіда його істинність, є його освіченість. Індивідуальність освітою готує себе до того, що вона є в собі, і лише завдяки цьому вона є в собі і має дійсне наявне буття; наскільки вона освічена, настільки вона дійсна й має силу» [5, с. 263].

Сьогодні практика осмислення філософії освіти через призму трансформацій суспільного буття в умовах глобалізаційних процесів засвідчує, що категорія освіти («категорією буття»), це «образ сукупного людського буття [6, с. 3]. Виходячи з даного розуміння сутності освіти, потенційності та наявних сил людини, її креативності, діяльності, самореалізації, безпосереднім учасником реальності та її перетворювачем сьогодні вітчизняне законодавство визначило освіту як складову базу, а не надбудову, її роль у життєдіяльності людини, суспільного буття та держави: «Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними, цінностями і культури, та держави» [7], а також системою підготовки «конкурентоспроможного людського капіталу для високо технологічного та інноваційного розвитку країни, соціалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівців» [8].

Із законодавчо визначеної даної дефініції випливає, що освіта – це усвідомлена діяльність людини з її формуванням і самоформуванням з метою реалізації власної «Я концепції» в безпосередньому планетарному часопросторі як реалізація принципу необмеженості свободи і прав людини, як причетність одиничного, але органічно складового цілого людства. Кінцевим результатом освіти, зазначено у національному законодавстві, є гармонійний і всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, сформованість необхідних компетентностей діяльності на користь суспільству та людству.

Сьогодні одним із важливих завдань освіти є її спрямованість навчити людство жити і любити світ в якому воно живе, виховати толерантність у взаємодіях, переконати кожную людину, що вона є частиною цілого, а тому вона має усвідомити свою роль і відчуття сутності людського пізнання щодо людського буття як в плані матеріальному, так і моральному, як двох однозначних полюсів в існуванні та розвитку людства.

Освіта сьогодні стала одним із незаперечних і важливих соціальних інститутів у взаємозв'язку з іншими. Її функції у незворотних процесах глобалізації та трансформації міждержавних взаємозв'язків багатоаспектні, але всі вони в комплексі мають за мету космополітичні прагнення у вирішенні прав і свобод людини, верховенства права на національному та міжнародному рівнях.

У залежності впливу названих процесів і тенденцій на освіту, зміст її має відповідати сучасним вимогам і потребам людини, суспільству, країні та міждержавним утворенням різних форм і напрямів. Дана проблема вимагає вирішення освіти як інституту соціалізації людини, її самореалізацію за чіткою парадигмою із комплексним застосуванням принципів, методів навчання і виховання, форм організацій освітнього процесу на всіх рівнях освіти, щоб в кінцевому рахунку отримати результати поставленої мети.

Освіта безпосередньо впливає на цивілізаційний розвиток людства як у часі так у просторі. Вона є інтегрованою системою наукових знань філософії права, психології, фактором зближення, взаємопорозуміння і співпраці на планеті. Світ у своєму розмаїтті - явище цілісне, де кожен народ привносить щось своє у всенародне або бере із всенародного щось собі з метою збагачення своєї індивідуально вселюдської сутності. Народ має природне право на самобутність та повноту самореалізації, пізнання і самопізнання, на співіснування і розвиток із собі подібними. І в цьому велика роль відводиться сучасному розумінню категорії педагогіки як інтегрованої категорії людського буття.

Серед головних стратегічних пріоритетів України сьогодні є освіта і наука як магістральний шлях розвитку та успішності нації. Модернізація вітчизняної освіти на всіх її рівнях із врахуванням європейського та міжнародного досвіду має забезпечити реальну рівність у доступі здобуття найсучаснішої і найякіснішої освіти із забезпеченням контролю і захисту здоров'я суб'єктів освітнього процесу та відновлення авторитету, поваги і захисту вчителя, викладача і науковця на законодавчому рівні як у розвинених європейських країнах. Освітній простір Європи має стати органічною складовою вітчизняної освіти, а Нова українська школа наповнитися новим рівнем якості освіти в Україні з проєкцією в майбутнє. Ще свого часу видатна педагогиня Софія Русова в роботі «Націоналізація школи» накреслила завдання і шляхи розвитку нової української школи. Вона акцентувала: ми всі так мало знаємо нашу Україну, географічної свідомості в нас так мало, а вона потрібна нам. Ми мусимо свідомо носити ім'я українців, знати всі скарби, що заховані в українській землі. В цій праці Нова школа – від початкової до вищої – мусить об'єднати всіх суб'єктів освітнього процесу і цеглину за цеглиною маємо збудувати ми таку школу, котра б справді вся була проінята національним свідомим натхненням яке виявить вільно увесь наш національний духовний склад і міцно з'єднає нас з рідним краєм, з рідним людом. Навчаючись любити і свідомо ставитися до свого люду, до свого краю ми разом з цим навчаємось шанувати і других людей, що живуть поруч з нами, закладати з ними певні товариські зносини. Культурно, педагогічно поставлена національна школа ніколи не приводить ані до обмеженого безпросвітнього шовінізму, ані до людожерства. Вона

викликає свідоме відношення і до своєї людяності, і до чужих, вона пробуджує зацікавлення в учнях і це зацікавлення тягне їх у що далі ширші обрії, ставати свідомим діячами у всесвітньому культурному житті всіх народів-браті. Національна школа має виховувати свідомих борців за долю свого рідного краю, майбутнього братерського єднання усіх народів. Життя не жде, воно нас кличе до роботи, і доля, щастя нашого народу залежить від того, як ми проведемо життя дорожче, велике гасло: вільна національна школа для виховання вільної, свідомої нації [9].

Актуально сьогодні звучать мудрі настанови і поради педагога європейського рівня Олександра Духновича 220-річчя з дня народження буде відзначати український народ 24 квітня 2023 року щодо освіти народу, навчання дітей та ролі в цьому процесі батьків. З-під пера О.Духновича з'явилися дуже потрібні книги - вийшли такі підручники: «Книжиця читалная для начинающих» (Будин, 1847. Перевидавалася за різними даними чотири рази), «Литургический катихис» (Будин, 1851. Друге видання - Львів, 1854), «Хлеб души, или набожные молитвы и песни для восточной церкви православных христиан» (Будин, 1851, 1857; Перемишль, 1860, 1864, 1866, 1868, 1877), «Краткий землепись для молодых Русиновъ» (Перемишль, 1851), «Сокращенная грамматика письменнаго рускаго языка» (Буда, 1852) та «Народная педагогія въ пользу училищъ и учителей сельскихъ. Часть 1. Педагогія общая» (Львів, 1857). Організатор шкільництва, автор інноваційних підручників, які й сьогодні мають цінне надбання у вітчизняній педагогіці, акцентував «Народ без освіти не може називатися народом, такий народ є мертвий», а з усіх земних благ тільки навчання безсмертне і божественне, тому давши його дитині своїй ми даємо їй все. Тому, ми маємо подбати про освіту дітей своїх, бо в них майбутнє народу [10].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Аналіз даної проблеми, пошук напрямів і засобів її розв'язання продиктований вимогами сьогоднішніх цивілізаційних процесів. Освіта як суспільна інституція має стати епіцентром набутків для кожної людини, всього людства в неоднозначних, часом суперечливих, але взаємопов'язаних процесах ультраглобалізації й ультрацивілізації.

Осягнення феномену суті освіти як соціального інституту в еволюційному процесі людства, розуміння сучасного філософського смислу її з поєднанням особистісного, національного, загальнопланетарного і соціального значення, є завданням не тільки модерних держав воно має стати квінтесенцією всього людства, кожного індивіда з метою любові до багатонаціонального світу, в якому він живе, усвідомлення себе як складової цілого - проєктованої системи цінностей гармонійного розвитку світу та людського буття.

Освіта – це інтегрований соціальний інститут суспільства, спрямований на вирішення сукупних проблем і завдань у життєдіяльності людини, один із механізмів культури людської цивілізації на збереження і примноження загальнолюдських цінностей.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.П., Лутай В.С. Філософія освіти в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Наукові записки АН ВШ України*. Вип. 6. 2004. С. 59-72.
2. Базалук О.О., Юхименко Н. Філософія освіти. К.: Кондор. 2010. 164 с.

3. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті. Полтава: ПОППО, 2006. 328 с.
 4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. У 5 т. К.: Рад школа, 1976-1977. Т. 2.
 5. Гегель Г.В. Феноменологія духу. *Твори в 14 т.* К., 1956. Т. 4.
 6. Шелер М. Форми знання і освіти. *Вибр. твори.* К., 1994.
 7. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року N 2145-VIII / Відомості Верховної Ради. 2017. N 38-39. Ст. 380.
 8. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року N 1556-VII / Відомості Верховної Ради. 2014. N. 37-38. Ст. 2004.
 9. Русова С. Націоналізація школи. *Рідна школа.* 1992. №2.
 10. Туряниця В.В. Духнович духу додає. Навч. посібник. Ужгород: Вид.-во Ужгородського національного університету, 2006. 104 с.

REFERENCE

1. Andrushchenko, V.P., Lutay V.S. (2004). *Filosofiya osvity v Ukraini: stan, problemy ta perspektyvy rozvytku* [Philosophy of education in Ukraine: state, problems and prospects for development]. *Naukovi zapysky AN VSH Ukrainy.* Vyr. 6. S. 59-72. [in Ukrainian]
 2. Bazaluk, O.O., Yukhymenko, N. (2010). *Filosofiya osvity* [Philosophy of education]. K.: Kondor. 164 s. [in Ukrainian]
 3. Klepko, S.F. (2006). *Filosofiya osvity v yevropeys'komu konteksti* [Philosophy of education in the European context]. *Poltava:POPPO.* 328 s. [in Ukrainian]
 4. Sukhomlyns'kyu, V.O. (1976-1977). *Vybrani tvory.* [Selected works]. U 5 t. K.: Rad shkola. T. 2. [in Ukrainian]
 5. Hehel', H.V. (1956). *Fenomenolohiya dukhu* [Phenomenology of spirit]. *Tvory v 14t.* K. T. 4. [in Ukrainian]
 6. Sheler M. (1994) *Formy znannya i osvity* [Forms of knowledge and education] // *Vybr. tvory K.* [in Ukrainian].
 7. (2017). *Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 5 veresnya 2017 roku N 2145-VIII.* *Vidomosti Verkhovnoyi Rady.* 2017. N 38-39. St. 380. [in Ukrainian]

8. (2014). *Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 1 lypnya 2014 roku N 1556-VII* [Law of Ukraine on higher education]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady.* N. 37-38. St. 2004. [in Ukrainian]
 9. Rusova, S. (1992). *Natsionalizatsiya shkoly* [Nationalization of the school]. *Ridna shkola.* №2. [in Ukrainian]
 10. Turyanyya, V.V. (2006). *Dukhnovych dukhu dodaye* [Dukhnovych adds to the spirit]. *Navch. posibnyk.* Uzhhorod: Vyd.-vo Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. 104 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ТУРЯНИЦЯ Василь Васильович – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи ДЗВО «Ужгородський національний університет».

Наукові інтереси: інноваційність освіти в часопросторі, освіта як інтегрована категорія, тенденції розвитку освіти як інституту соціалізації людини та її самореалізації, теоретико методологічні та практичні засади концепції Нової української школи, державна політика України в галузі освіти, нормативно-правове забезпечення вітчизняної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TURYANITSA Vasyl Vasyliovych – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of General Pedagogy and Higher School Pedagogy DZVO "Uzhhorod National University".

Scientific interests: Innovativeness of education in space and time, education as an integrated category, trends in the development of education as an institution of human socialization and self-realization, theoretical, methodological and practical foundations of the concept of the New Ukrainian School, the state policy of Ukraine in the field of education, normative and legal support of national education.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022 р.

УДК 378.147.091:78 (045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-207-330-334

ТЮТЮННИК Марія Григорівна –

викладач Кропивницького музичного

фахового коледжу (м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5654-7615>

e-mail: tmasha15@gmail.com

**КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНOSTІ ХУДОЖНЬО-КОМУНІКАТИВНОЇ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

У статті здійснюється аналіз наукових праць з проблеми дослідження, що дало змогу визначити художньо-комунікативну готовність майбутнього викладача музичного мистецтва як передумову здійснення цілеспрямованої та ефективної діяльності, як складне, багатофункціональне, інтегративне, професійно особистісне утворення, котре, з одного боку, виявляється як здатність майбутнього фахівця адекватно сприймати та інтерпретувати художньо-образний зміст музичного твору, здійснювати художній діалог з автором твору, а з іншого, – спрямувати художній діалог на учня, на аудиторію, залучити суб'єктів спілкування у процес художньої комунікації, сприяти розвитку особистісно-творчих якостей, емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу і самого себе.

Формування художньо-комунікативної готовності майбутнього викладача музичного мистецтва – це керований процес, що передбачає оволодіння майбутніми фахівцями знаннями, вміннями, інноваційними формами та методами навчання, котрі забезпечать можливість продуктивно здійснювати професійну діяльність.

Відповідно структурі готовності визначено та схарактеризовано критерії сформованості художньо-комунікативної готовності майбутнього викладача музичного мистецтва, а саме: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-інтелектуальний, операційно-комунікативний, рефлексивно-вольовий.

Встановлено, що художньо-комунікативна готовність передбачає позитивну установку майбутніх фахівців на здійснення майбутньої професійної діяльності; характеризується загально художньою ерудованістю, освіченістю, музично-теоретичною і музично-виконавською компетентністю, сценічно-виконавською культурою майбутніх фахівців; здатністю встановлювати художній діалог з автором, самим собою, учнями, аудиторією, володіти технікою художньо-педагогічного спілкування, професійно значущими особистісними якостями, зокрема, комунікативністю, креативністю, здатністю до емпатії та рефлексії, критичним